

Z PRACÍ ÚSTAVŮ

ÚSTAV PRO PREHISTORII UNIVERSITY V BRNĚ 1957—1958*)

Институт преистории университета в городе Брно в 1957—1958 гг.

Institut für Vorgeschichte an der Universität in Brno in den Jahren 1957—1958.

Změna ve vedení katedry a ústavu. — Vedoucím katedry prehistorie a etnografie a současně ředitelem Ústavu pro prehistorii na filosofické fakultě brněnské university byl po odchodu profesora Dr. E. Šimka do důchodu jmenován v únoru 1958 profesor Dr. František Kalousek.

Jmenování nových členů katedry. — Na návrh katedry prehistorie a etnografie byli podle usnesení vědecké rady filosofické fakulty university v Brně v dubnu 1958 jmenováni členy uvedené katedry přední pracovníci archeologických ústavů ČSAV a SAV, soudruzi Dr. Josef Poulík, ředitel brněnské pobočky AÚ ČSAV, a Dr. Anton Točík, ředitel AÚ SAV v Nitře.

Osobní zpráva. — K 31. lednu 1958 odešel do důchodu zakladatel a dlouholetý ředitel Ústavu pro prehistorii a protohistorii v Brně, prof. Dr. Emanuel Šimek, který je odborným kruhům dobře znám zejména svými monografickými pracemi o době římské a geografickém díle Klaudia Ptolemaia.

Pedagogická činnost. — Ve studijních letech 1957/58 a 1958/59 obstarávali pedagogickou činnost na oboru prehistorie prof. Dr. Fr. Kalousek, odb. asistent Dr. M. R. Pernička a asistenti prom. hist. VI. Podborský a prom. hist. B. Dostál; jako externí přednášející působili Dr. Anna Lorencová z Antropologického ústavu brněnské university a Dr. Vilém Hrubý a Dr. V. Vávrová-Hochmanová z pravěkého oddělení Moravského musea v Brně.

Studium oboru prehistorie ukončili na brněnské universitě v roce 1958 čtyři posluchači. V červnu 1958 zakončili úspěšně studium Ludmila Hondlová (dipl. práce: Osídlení Pomoraví a přilehlého Podunají lidem s kulturou zvoncovitých pohárů) a Rudolf Tichý (dipl. práce: Lid s kulturou keramiky volutové a píchané na Moravě), v podzimním období Vladimír Ondruš (dipl. práce: Osídlení Moravy v mladším paleolitu) a Josef Poláček (dipl. práce: Osídlení Moravy lidem s keramikou věteřovského typu). Vedoucím všech diplomních prací byl prof. Dr. F. Kalousek, oponenty byli Dr. V. Hrubý (L. Hondlová), Dr. J. Poulík (R. Tichý a J. Poláček) a Dr. B. Klíma (V. Ondruš).

Archeologické výzkumy. — V popředí terénní archeologické výzkumné činnosti, vedené a řízené prof. Dr. F. Kalouskem, byly v letech 1957 a 1958 systematické výzkumy ve Znojmě-Hradišti a v Těšeticích. Většího rozsahu a významu dosáhl též i zjišťovací výzkum v Prosiměřicích (rovněž ve znojemském okrese). V roce 1958 bylo kromě toho přikročeno

*) Tato zpráva o činnosti ústavu navazuje na zprávu otištěnou v 2. čísle archeologicko-klasické řady (E) SbFFBU v roce 1957 (str. 171—174), kterou doplňuje pokud jde o údaje za zbylou část roku 1957. Kromě toho zaznamenává stručně činnost ústavu v roce 1958 a umožňuje tak přechod ke zprávám podle kalendářních roků, jež jsou z hlediska vědeckovýzkumné činnosti vhodnější.

k sondážnímu průzkumu staroslovanského hradiska „Pohansko“ u Břeclavi, jímž byl zahájen systematický výzkum tohoto významného velkomoravského střediska na hranicích jižní Moravy. Výčet výzkumné činnosti ústavu v terénu doplňují menší průzkumy a záchranné akce.

Znojmo-Hradiště, staroslovanské hradisko. — V rámci sedmé výzkumné kampaně byl po povrchovém a sondážním průzkumu (8.—13. dubna 1957) dokončen výzkum pohřebiště z XI.—XVIII. století v proboštské zahradě (4. VII.—8. VIII. 1957). Pod vedením prom. hist. B. Dostála bylo zde odkryto dalších 97 kostrových hrobů a 6 skladů lidských kostí. Prozkoumané pohřebiště poskytlo cenný obraz o vývoji pohřebního ritu v širokém časovém rozmezí a kromě toho zde byl získán bohatý antropologický materiál.

Těšetice, trať „Pláňavy“ či „Vinohrad“. — Komplexní záchraňovací výzkum lokality pokračoval ve velkém rozsahu v roce 1957 (23. IV.—28. IX.) a byl dokončen v roce 1958 (17. VI.—31. VII.). Práce v terénu řídil prom. hist. V. Podborský. Prozkoumáno bylo únětické pohřebiště, představované 43 kostrovými hroby se sarkofagovými úpravami, které poskytlo bohatý archeologický materiál a poznatky o počínající diferenciaci rodové společnosti i poz. atky k problematice vylupování hrobů v pravěku. Dále byla prozkoumána halštatská osada s 52 objekty hospodářského i obytného charakteru, při čemž byl získán velmi početný nálezový materiál, jehož zpracování podstatně přispěje k objasnění hospodářské a společenské struktury lidu v mladší době halštatské. Ze současného přilehlého pohřebiště mohlo být prozkoumáno pouze 7 hrobů, neboť pohřebiště pokračuje do míst, kde již vinohrad zabraňuje v dalším výzkumu.

Prosiměřice, lokalita sz. obce. — Po povrchových průzkumech a zaměření vegetačně diferencovaných míst bylo překročeno k zjišťovacímu výzkumu, který plně prokázal možnost využití těchto úkazů při archeologické praxi. Práce v terénu vedl Dr. M. R. Pernička. V první fázi (12. VIII.—13. IX. 1957) bylo zjištěno 6 sídelních objektů, které prokazují osídlení v pozdní době halštatské, římské a pozdně hradištní. V druhé fázi zjišťovacího výzkumu (2.—21. VIII. 1958) byla v periferní oblasti pravěkého sídliště odkryta unikátní hrobka lidu se zvoncovitými poháry, obklopená dvěma kruhovými příkopy a obsahující jeden kostrový a jeden žárový pohřeb.

„Pohansko“ u Břeclavi, velkomoravské hradisko. — V září 1958 byl pod vedením prof. Dr. F. Kalouska proveden sondážní průzkum. K nejdůležitějším výsledkům tohoto průzkumu patří zjištění troskek kamenných staveb na dvou místech areálu hradiska a zjištění kamenné líčované zdi ve vnější části mohutného valového opevnění.

Kromě těchto větších výzkumů byly provedeny v uvedených letech menší průzkumy a záchranné akce na řadě dalších lokalit.

V roce 1957 to byly — kromě již dříve zaznamenaných — drobné výzkumy na těchto lokalitách: *Kyjovice*, písečník u kostela (inventář rozrušeného únětického hrobu), *Kyjovice*, u státního statku (rozrušené sídelní jámy s málo typickým materiálem z doby bronzové); *Tasovice/Strachotice*, ostrožna na pr. břehu Dyje na hranicích katastrů (objeveno sídliště s doklady osídlení v neolitu, eneolitu, době bronzové a rané době halštatské); *Těšetice*, krávn JZD (hrob mohylové kultury); *Žerotice*, písečník u kostela (halštatský střeponý materiál) — vše okres Znojmo. Dále: *Braníšovice*, východně obce (10 sídelních objektů únětických a halštatských; okr. Mor. Krumlov); *Krumvíř*, hospodářské středisko JZD (eneolitické, únětické a halštatské sídliště; okr. Kyjov); *Újezd u Brna*, cihelna (porušený únětický hrob a sídelní jáma; okr. Slavkov).

V roce 1958 byly provedeny menší výzkumy na následujících lokalitách ve znojemském okrese: *Hodonice*, písečník (neolitické jámy, hroby z období stěhování národů a slovanské); *Kyjovice*, trať „Sutny“ (sídlíště lidu s malovanou keramikou); *Práče* (objevení nové lokality; mezi atypickým materiálem střepy z doby římské); *Těšetice*, Ruská ulice (žár. hrob veltické

kultury); *Žerotice*, písečník (mladohalštatský kostrový hrob). Mimo znojemský okres: *Hrušky* (sídlíště z doby římské; okr. Slavkov); *Olbramovice*, trať „Šestilány“ (dětský pohřeb v amfore věteřovského typu a sídelní objekt z doby římské; okr. Mor. Krumlov); *Přibice* (sídlíště velatické kultury; okr. Židlochovice); *Velké Němčice* (sídlíště z doby římské; týž okres).

Činnost ve vědeckých a odborných institucích. — Prof. Dr. F. Kalousek byl počátkem roku 1958 jmenován členem vědecké rady AÚ ČSAV v Praze a členem vědecké rady AÚ SAV v Nitře. Předsedou moravské pobočky Čs. společnosti archeologické při ČSAV byl rovněž prof. Dr. F. Kalousek.

Na mezinárodním prehistorickém kongresu v Hamburku (25.—31. srpna 1958) zastupoval československá vysokoškolská archeologická pracoviště ředitel ústavu prof. Dr. F. Kalousek.

Mezinárodní konference *Limes Romanus*, uspořádané AÚ SAV v Nitře v září 1957, se zúčastnili prof. Dr. F. Kalousek a odb. asistent Dr. M. R. Pernička. Na pracovní konferenci archeologických ústavů ČSAV a SAV, konané v březnu 1958 v Lublicích, zastupovali ústav prof. Dr. F. Kalousek a asistenti prom. hist. V. Podborský a prom. hist. B. Dostál.

Veřejné přednášky. — Pracovníci ústavu prosloviли pro širokou veřejnost v roce 1957 celkem čtyřiatvacet a v roce 1958 jedenáct přednášek, z nichž některé byly realizovány přímo na místech našich terénních výzkumů, jiné byly uskutečněny ve vhodných sálech v Brně, Znojmě, Břeclavě, Těšeticích a Prosiměřicích.

Mimořádného ohlasu dosáhl rozhlasový cyklus osmi přednášek, nazvaný *Za objevy moravských archeologů*, který pro Čs. státní rozhlas v r. 1958 připravil a proslovil prof. Dr. F. Kalousek. Cyklus byl doplněn ještě několika kratšími relacemi prof. Kalouska o nejnovejších významných objevech a o celostátní výstavě *Pravěk ČSR*, uspořádané Národním museem v Praze.

Studijní cesty do zahraničí. — V listopadu 1957 vykonal odb. asistent Dr. M. R. Pernička patnáctidenní studijní cestu do Maďarska, během níž studoval archeologický materiál v Budapešti, Keszthely, Szekesfeherváru, Szombathely a Veszprému.

V době od 17. listopadu do 18. prosince 1958 vykonal prof. Dr. F. Kalousek studijní cestu do Polska, při níž si prohlédl významná archeologická pracoviště a sbírky ve Varšavě, Lodži, Poznani, Hnězdně, Biskupinu, Vratislavi, Opolí, Krakově a v Nové Huti.

Návštěvy zahraničních vědeckých pracovníků. — V roce 1957 navštívili náš ústav prof. Dr. M. Jahn z university v Halle a. d. S. (15. dubna), prof. Dr. W. Hołubowicz z university ve Vratislavi (29. května), Mgr. W. Bender z Institutu historie mat. kultury PAN ve Varšavě (1. října), prof. Dr. R. Jamka z university v Krakově (21.—26. října), prof. Dr. K. Jazdzewski z university v Lodži a prof. Dr. W. Antoniewicz z university ve Varšavě (oba 12. listopadu), děkan prof. Dr. D. Dimitrov a doc. Dr. S. Cončev z filosoficko-historické fakulty university v Sofii (30. listopadu).

V roce 1958 navštívili ústav doc. Dr. A. Gardawski z university v Krakově (4. října), Dr. M. Petrescu-Dimbovița z moldavského musea v Iași (6.—8. října), doc. Dr. A. Nadolski z university v Lodži (15.—20. října), Dr. E. Comza z RAV v Bukurešti (18. října) a prof. Dr. M. Grbić, ředitel archeolog. ústavu Srbské akademie věd v Bělehradě (19. prosince).

PUBLIKAČNÍ ČINNOST

F. Kalousek, Profesor Dr. Karel Absolon se dožívá 80 let. ZČSA I (1957), str. 43—44.

F. Kalousek, PhDr. Ivan Borkovský šedesátníkem. Tamtéž, str. 44—45.

F. Kalousek, Velkomoravské mohylové kostrové pohřebiště v Boršicích u Buchlovic. Kurgannyj mogilnik epochi Velikoj Moravii bliz s. Boršicy pri Buchlovicach. Das großmährische Hügelgräberfeld in Boršice bei Buchlovice. SbFFBU E 3 (1958), str. 75—85, tab. XI, XII.

- F. Kalousek*, Archeolog František Vildomec se dožívá osmdesáti let. *Podyjí* 1958, str. 17 až 18, 1 obr.
- F. Kalousek*, Jsou u nás podmínky pro vytvoření archeologické terminologie? *ZČSA* II (1958), str. 5—6.
- F. Kalousek*, Archeologické výzkumy Prehistorického ústavu brněnské university. *Tamtéž*, str. 19—20.
- F. Kalousek*, Moravský archeolog František Vildomec a jeho dílo. *Tamtéž*, str. 28—30.
- F. Kalousek*, Seznam prací prof. Dr. Em. Šimka od r. 1946—1958. *Tamtéž*, str. 30—31.
- F. Kalousek*, Pravěká Morava v Praze. *Práce*, 7. 3. 1958.
- F. Kalousek*, Čím přispěje Morava k výstavě Pravěk ČSR. *Rovnost*, 4. 2. 1958.
- F. Kalousek*, Únětické pohřebiště v Těšeticích. *Rovnost*, 26. 6. 1958.
- F. Kalousek*, Objev velkomoravských kamenných staveb na Pohansku. *Rovnost* 6. 9. 1958.
- M. R. Pernička*, Unbekanntes keramisches Material aus der römerzeitlichen Siedlung bei Vicemilice in Mähren. Neznámý keramický materiál ze sídliště z doby římské u Vicemilice na Moravě. Neizvestnyj keramičeskij material iz selišča rimskoj epochi bliz sela Vicemilice v Moravii. *SbFFBU E 2* (1957), str. 9—22, 3 obr.
- M. R. Pernička*, Ústav pro prehistorii university v Brně 1956—1957. *Tamtéž*, str. 171—174.
- M. R. Pernička*, Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl I. *Tamtéž*, str. 181 až 183.
- M. R. Pernička*, Zur Verbreitung und Typologie der römerzeitlichen Ringschüsseln. K prstencovým miskám z doby římské. *SbFFBU E 3* (1958), str. 53—74, 8 obr.
- M. R. Pernička*, Římské nástěnné malby z Augsburgu. *Tamtéž*, str. 155—156.
- M. R. Pernička*, Merovejské pohřebiště v Bavorsku. *Tamtéž*, str. 156.
- M. R. Pernička*, Nálezy z doby římské na Znojmsku. *Podyjí* 1958, str. 69—73, 2 obr.
- V. Podborský*, Plastická vlnice na platěnické keramice na Moravě. Plastičnaja volnistaja linija na keramike platenickoj stupeni na territorii Moravii (Čechoslovakija). Eine plastische Wellenlinie auf der Keramik der Platénitzerstufe in Mähren. *SbFFBU E 2* (1957), str. 5—8; 1 obr.
- V. Podborský*, J. Hralová-Adamczyková, K problémům pozdní doby bronzové v Pojizeří. *Tamtéž*, str. 175—176.
- V. Podborský*, Hallstattské žárové hroby z Těšetic — Ruské ulice (okr. Znojmo). Gaßtatstkie pogrebenija s truposožženiem iz Těšetic—Russkoj ulicy (rajon Znojmo). Hallstätter Brandgräber aus Těšetic, Russische Straße (Bez. Znojmo—Znaim). *SbFFBU E 3* (1958), str. 27—49, 8 obr., tab. VII—X.
- V. Podborský*, Stanko Pahić, Drugo žarno grobišče v Rušah. *Tamtéž*, str. 143—144.
- V. Podborský*, Bronzový poklad z bývalého Pajtlova lánu z Bystřice p. Host. Valašsko VII (1958), str. 30—35, 8 obr.
- V. Podborský*, Výsledky archeologického výzkumu v Těšeticích u Znojma. *Podyjí* 1958, str. 42—44, 1 obr.
- B. Dostál*, Slovanský mohylník u Žlutavy. Slavjanskij kurgannyj mogilnik bliz s. Žlutavy. Das slawische Hügelgräberfeld bei Žlutava. *SbFFBU E 2* (1957), str. 37—74, 9 obr., tab. IX—XII.
- B. Dostál*, Ústav pro prehistorii university v Brně v 1. pololetí 1957. *ZČSA* I (1957), str. 27—28.
- B. Dostál*, Nová naleziště únětické kultury v Újezdě a v Branišovicích. Novye mesto-nachoždenija unetickoj kultury bliz s. Ujezd i Branišovic. Neue Fundorte der aunjetitzer Kultur in Újezd und Branišovice. *SbFFBU E 3* (1958) str. 5—22, 2 obr., tab. I—VI.
- B. Dostál*, Pravěké sídliště u Strachotíc. *Podyjí* 1958, str. 7—10, 2 obr.

B. Dostál, Archeologický výzkum ve Znojme-Hradišti v roce 1957. Tamtéž, str. 81—84, 2 obr.

B. Dostál, Značky na slovanské keramice ze Znojma-Hradiště. Tamtéž, str. 144—148, 1 obr.

M. R. Pernička

10 LET ETNOGRAFICKÉHO SEMINÁŘE UNIVERSITY V BRNĚ

Počátky etnografické stolice se datují z r. 1933, kdy na návrh profesorů dr. Franka Wollmana, dr. Františka Trávníčka, dr. Bohuslava Havránka, dr. Stanislava Souška, dr. Eugena Dostála a dr. Bohumila Horáka byl habilitován pro obor československého národopisu dr. Antonín Václavík. Dobrá vůle brněnských vědeckých činitelů nesetkala se všude s porozuměním, takže jmenovaný, chtěl-li přednášet, musel dojíždět z Bratislavy a v pozdějších letech z Martina, z místa svého působiště, do Brna a do Bratislavy na vlastní náklad.

Etnografický seminář byl zřízen až po osvobození v roce 1945 z popudu tehdejšího děkana filosofické fakulty prof. dr. B. Havránka po jmenování doc. dr. A. Václavíka řádným profesorem. Od samého počátku se práce semináře přes veliké těžkosti rozvíjela úspěšně; záhy se objevilo dosti posluchačů, kteří dnes pracují jako odborníci na různých pracovištích, zvláště na filosofické a pedagogické fakultě, v Ústavu pro etnografi a folkloristiku ČSAV v Brně, ve Slezském studijním ústavu v Opavě, v Čs. rozhlasu, na Janáčkově akademii musických umění, v musejní, archivní a knihovnické službě, v Ústředí lidové umělecké výroby, v poradnách a souborech lidové tvořivosti, ve středoškolské službě atp. v celkovém počtu 45. Poslední z nich byl umístěn jako národopisně-kulturní referent ve Švermových závodech. V počtu 45 umístěných posluchačů (ne vždy vhodně) jsou zahrnuti i posluchači z jiných oborů, jako přírodovědeckých, geografických a jazykovědných, kteří nejen etnografi studovali, ale dílel nebo celou práci k státním zkouškám předložili. Příkladem uvádím monografi hornácké dědiny „Nová Lhota“ (1949), horácké vesnice „Borač“ (1951) a jihomoravské vesnice „Ratiškovice“ (1950).

Počáteční potíže technického rázu — seminář nebyl vybaven místnostmi, knihovnou a mnohými i základními potřebami pro pedagogickou a vědecko-výzkumnou činnost — byly překonány z větší části usilovnou prací členů semináře až za několik let. Seminář dosud postrádá vhodnou místnost pro učební pomůcky a národopisné sbírky.

Díky mezinárodním stykům, které ředitel semináře udržoval z let před okupací, podařilo se záhy částečně odstranit tíživý nedostatek literatury, který byl v Brně obecný: brněnské musejní knihovny ani universitní knihovna neměly ve svých fondech dostatek potřebné literatury z oboru etnografie, bez které plodná práce semináře byla nemyslitelná. Doplňování knihovny bylo spojeno s mnoha potížemi. Teprve cesta ředitele semináře do zahraničí v roce 1948 přinesla první zřetelnější úspěchy, přesto však posud posluchači používají i jeho soukromé knihovny. Stav knihovny ke dni 30. listopadu 1958 je 3620 svazků. Všechny jsou řádně knihovnický zpracovány. Knihovna je běžně doplňována novou, zvláště sovětskou literaturou.

Celkový počet posluchačů se od prvních let pohyboval mezi 26—39 posluchači a snížil se pokud jde o řádné posluchače teprve v posledních letech. Nezmenšil se zájem posluchačů mimořádných, navštěvujících vybrané přednášky. — Ústav má dnes též jednoho externího aspiranta.

Až do roku 1951 spočívala všechna tíha přednášek a cvičení na řediteli semináře samotném. Teprve postupně v následujících letech se mohl seminář opířt o spolupráci šesti svých bývalých posluchačů, kteří již v té době vědecky pracovali. Souběžně se lépe rozvíjela vědecko-výzkumná práce členů semináře, kteří nebyli již tak zaměstnání pedagogickými povinnostmi. To se projevilo i v intenzivnější publikační činnosti. Soupis publikovaných prací dnešních přednášejících etnografického semináře je z části podán na závěr této zprávy.